

УДК 159.378.016

Валентина Сгадова

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОГО СТАВЛЕННЯ ДО ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ЕКОНОМІКИ

У статті акцентується увага на необхідності формування у майбутніх викладачів економіки творчого ставлення до педагогічної діяльності, розкривається сутність поняття «творче ставлення до діяльності» та обґрунтовуються його структурні компоненти.

Ключові слова: *творча педагогічна діяльність, творче ставлення до педагогічної діяльності, структурні компоненти творчого ставлення майбутнього викладача до педагогічної діяльності.*

В статье акцентируется внимание на необходимости формирования творческого отношения к педагогической деятельности у будущих преподавателей экономики, раскрывается сущность понятия «творческое отношение к деятельности» и обосновываются его структурные компоненты.

Ключевые слова: *творческая педагогическая деятельность, творческое отношение к педагогической деятельности, структурные компоненты творческого отношения будущего преподавателя к педагогической деятельности.*

The importance of forming creative attitude to pedagogical activity in future lecturers of eco-

nomics is focused on. The essence of the notion «creative attitude to activity» is disclosed. Its structure's components are justified.

Key words: *creative pedagogical activity, creative attitude to pedagogical activity, structure's components of creative attitude of future lecturer to pedagogical activity.*

Постановка проблеми. Проблема якості підготовки кваліфікованих фахівців завжди була однією з найважливіших для вищої школи. Процеси демократизації, гуманізації та духовного відродження суспільства зумовили позитивні зміни в діяльності вищих навчальних закладів, які не обмежуються орієнтацією на передавання визначеної навчальною програмою суми знань, а спрямовують свої зусилля на значне підвищення творчого потенціалу майбутніх фахівців, зростання соціальної цінності формування у них науково-дослідницьких умінь. Важливо не тільки формувати у студентів професійні знання і вміння, але й знайомити їх з науковими підходами і методами дослідження, навчати творчості. Такий підхід до організації педагогічного процесу у вищій школі передбачає формування у майбутнього викладача життєвої стратегії, що дозволяє швидко орієнтуватися в оточуючому середовищі, розвивати критичне мислення і творчу уяву, здібності до саморозвитку, пошуку нових рішень педагогічних задач.

Педагогічна діяльність, як ніяка інша, вимагає від викладача постійного індивідуального розвитку та творчої самореалізації. Потреба розвивати свій творчий потенціал викликана зростанням змін в освітньому середовищі. Праця, яка пов'язана з необхідністю постійно змінюватися, удосконалюватися, щоб відповідати вимогам часу, передбачає високу здатність особистості до творчого саморозвитку.

Джерела розвитку творчої активності особистості, що характеризується конструктивно-творчим типом діяльності, лежать у вузівському педагогічному процесі, у якому інтегруються принципи, методи і форми навчання, виховання й організації наукових досліджень. Сама організація педагогічного процесу може виховувати в студентів творчий підхід до оволодіння знаннями, здатність до активної різнобічної діяльності.

Найбільш сприятливими умовами для розвитку особистості вчені характеризують студентський вік (17-23 роки). Важливим аспектом психічного розвитку особистості у цьому віці є інтенсивне інтелектуальне дозрівання, провідна роль в якому належить мисленню. Відбувається перехід до вищих рівнів абстрактного мислення. Студенти більш усвідомлено й міцно оволодівають логічними операціями. Відчутною стає у них потреба у науковому обґрунтуванні та доведенні положень, думок, висновків, а здатність логічно мислити стає джерелом критичного ставлення до засвоєваних знань.

Вдосконалюється така якість особистості як спостережливість, розвивається репродуктивна і творча уява, критичність у ставленні до витворів уяви, посилюється самоконтроль, реалістичність у співвіднесенні образів уяви, особливо мрій, з дійсністю, своїми можливостями.

Отже, студентський вік – найсприятливіший період для навчання і професійної підготовки майбутнього викладача, для формування у нього творчого ставлення до педагогічної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить, що дослідженню проблеми творчої спрямованості професійної підготовки майбутнього педагога приділяється належна увага, зокрема таким її аспектам, як: загально-педагогічна підготовка вчителя (О.А. Абдуліна, Ю.К. Бабанський, В.І. Бондар, С.І. Гончаренко, Н.В. Кузьміна, О.Г. Мороз, Н.Г. Ничкало, І.П. Раченко, О.Я. Савченко, В.О. Сластьонін, Я.О. Хомич), розвиток особистості вчителя (Г.О. Балл, І.Д. Бех, В.О. Моляко, В.В. Рибалка), підготовка вчителя до творчої професійної діяльності (Ю.П. Азаров, І.Я. Зязюн, Н.В. Кічук, В.О. Кан-Калик, Л.М. Лузіна, О.М. Пехота, Н.Ю. Посталюк, С.О. Сисоєва).

Науково-дослідну роботу студентів як елемент підготовки майбутніх учителів досліджували В.І. Андреев (навчально-творча і науково-творча діяльність студентів), В.В. Борисов, Л.С. Коржова (формування готовності майбутнього вчителя до дослідницької педагогічної діяльності), О.Є. Приходько (розвиток творчого потенціалу студентів у процесі навчально-ігрової

діяльності), В.І. Каташинська, Т.Д. Мишковська (формування у студентів дослідницьких умінь).

Водночас, незважаючи на значну кількість публікацій з означеної проблеми, накопиченого досвіду роботи вищих закладів освіти, усталена практика психолого-педагогічної підготовки майбутніх викладачів в економічному університеті недостатньо зорієнтована на розвиток у студентів творчого ставлення до педагогічної діяльності та науково-дослідницького потенціалу. Основними причинами цього є: спрямованість змісту, методів і організаційних форм переважно на продуктивно-ілюстративний характер навчання, неузгодженість між структурними компонентами системи наукової підготовки студентів і відсутність ефективних засобів стимулювання наукової діяльності. Наслідком такої ситуації є не сформованість у студентів установки на оволодіння відповідними знаннями і вміннями, їхня невисока активність і готовність до участі у експериментально-дослідницькій діяльності.

Аналіз психолого-педагогічної літератури, стан розв'язання даної проблеми у практиці роботи вищої школи дозволяють зробити висновок про те, що формуванню у студентів творчого ставлення до майбутньої професійної діяльності значною мірою буде залежати від оновлення змісту психолого-педагогічної підготовки, спрямованої на розвиток інтересу до педагогічної творчості.

Метою написання статті є акцентування уваги на необхідності формування у студентів творчого ставлення до майбутньої педагогічної діяльності, розкриття сутності цього поняття.

Виклад основного матеріалу. Творче ставлення студентів до майбутньої педагогічної діяльності ми розглядаємо як позицію особистості, сформовану на рівні соціальної установки і яка характеризує її готовність використати свої професійні знання і творчі можливості для саморозвитку, а також розвитку індивідуальності своїх вихованців.

Зазначимо, що зміст творчого ставлення студентів до педагогічної діяльності пов'язаний з особливостями творчої діяльності. Основними умовами перетворення діяльності педагога в творчу В.А. Кан-Калик і М.Д. Нікандров вважають такі: усвідомлення суті, значення, мети і завдань власної педагогічної діяльності; сприйняття вихованця як особистості (об'єкта і суб'єкта навчання і виховання); усвідомлення власної творчої індивідуальності [2].

Для того, щоб студенти оволоділи цим рівнем педагогічної творчості у своїй майбутній професійній діяльності, необхідно сформуванню творчого ставлення до педагогічної праці ще в студентські роки. Творче ставлення до діяльності носить суб'єктивний характер, є проявом особистісного ставлення людини до своєї праці як прагнення до удосконалення.

Цілеспрямований вплив на формування творчого ставлення майбутніх викладачів до своєї професії потребує врахування факторів, що визначають цей процес, визначення характеру і ступеня їхньої взаємозалежності та взаємопроникнення.

За ступенем впливу на особистість фактори поділяють на загальні та специфічні. Загальні фактори дослідники пов'язують з характером соціально-політичної системи, а специфічні – з певним видом діяльності та обставинами виховання в сім'ї а також школі. До цих факторів відносять: зміст праці (наявність у ній творчих елементів); організація праці; стимулювання творчої активності; відношення в колективі до новаторства; система навчання творчості, розвитку творчих здібностей [4].

Психологи Р.А. Семенова, Т.М. Третьак, А.С. Полякова зауважують, що позитивні зміни у змісті професійної спрямованості студентів мають прояв тоді, коли міцніють мотиви, пов'язані з прагненням оволодіти професійними функціями, зростає прагнення успішно вирішувати складні професійні завдання, посилюється почуття відповідальності за свою роботу і бажання домогтися значно вищих результатів у праці [1]. Дослідження Л.Г. Семушиної, Н.Г. Ярошенко акцентують увагу на важливості знання кожним фахівцем структури своєї праці, яка включає: мету праці (кінцевий результат); предмет, на який спрямована праця (дитина, доросла людина); засоби праці (слово, книга, наочні посібники, інші засоби впливу); способи діяльності (організація, процес впливу, технологія). При цьому вони підкреслюють, що центральним компонентом у структурі праці – способи діяльності [5]. Звідси і значущість практичного оволодіння ефективними способами професійної діяльності і відповідними педагогічними вміннями у процесі

підготовки майбутнього викладача.

Творче ставлення до обраної педагогічної діяльності визначає прогресивний рух особистості у системі професійних знань, відношень до себе, професії, оточуючих людей. Все це переплітається в єдиній точці – в особистості майбутнього викладача як єдність внутрішніх факторів розвитку особистості педагога, визначаючи єдність свідомості, емоцій і поведінки особистості. В цьому плані важливим є твердження О.М. Леонтєва в тому, що особливість емоцій полягає в тому, що вони відображають відношення між мотивами (потребами) і успіхом або можливістю успішної реалізації відповідної їм діяльності суб'єкта [3]. Безперечно, творче відношення до професійної діяльності включає в себе емоційний відгук студента на різноманітність педагогічної діяльності – задоволення від самої діяльності, від творчості, майстерності, успіху діяльності.

На нашу думку, в умовах вищої школи творче відношення до професійної діяльності представляє собою єдність чотирьох компонентів: мотиваційного, емоційного, змістового, діяльнісного.

Мотиваційний компонент включає пізнавальні інтереси, мотиви, потреби й усвідомлення:

- усвідомлення себе як суб'єкта педагогічної діяльності, здатного до розвитку потенційних творчих можливостей студентів;
- усвідомлення мети навчання у всебічному розвитку особистості;
- усвідомлення і стійкий інтерес до педагогічної праці, розуміння суспільної значущості творчої діяльності;
- потреба залучення до внутрішнього світу особистості;
- настанова на ініціативу і творчість у розв'язанні професійних задач і педагогічних проблем;
- переконаність у необхідності творчості у професійній діяльності;
- усвідомлення себе творчою особистістю, здатною до перетворювальної діяльності;
- потреба майбутнього викладача у самореалізації в педагогічній діяльності, самоудосконаленні, саморозвитку.
- Емоційний компонент включає в себе:
 - задоволеність вибором професії;
 - позитивний емоційний відгук у процесі професійної підготовки;
 - емпатію;
 - любов до вихованців;
 - емоційні переживання, пов'язані з оцінками результатів своєї праці, переживання власного успіху або невдачі у навчанні;
 - впевненість у своїх знаннях.

Змістовий компонент включає знання:

- специфіки педагогічної праці;
- вікових і індивідуальних особливостей студентів;
- змісту, структури та механізму творчого процесу, сутності та особливостей педагогічної творчості та засобів її формування;
- часткових методик;
- прийомів самовиховання;
- методів науково-педагогічного дослідження.

Діяльнісний компонент – це перелік умінь, необхідних для здійснення творчої діяльності, зокрема, таких:

- гностичні вміння і навички (поповнювати знання в процесі самоосвіти, пізнати себе, давати собі психологічну оцінку, володіти методами самоаналізу, використовувати досягнення національної культури, науки і педагогічної практики, володіти собою, власною емоційно-вольовою саморегуляцією, здійснювати науково-дослідницьку роботу);
- проєктувальні вміння і навички (проєктувати свій розвиток і розвиток особистості студента, прогнозувати результати щодо самовдосконалення, планувати цей процес, обґрунтовано

вибирати засоби, методи і форми самоосвітньої роботи);

- організаторські вміння і навички (організувати діяльність учнів, студентів, а також роботу з самоудосконалення, управляти своєю поведінкою і інших людей, приймати оптимальні та знаходити ефективні засоби їх реалізації);

- аналітичні вміння і навички (аналізувати й об'єктивно оцінювати власні досягнення й причини успіху, недоліків, труднощів у роботі, співвідносити свій досвід з досвідом колег);

- творчі вміння й навички (інтегрувати нестандартні ідеї, визначаючи проблеми та шляхи їх розв'язання, здійснювати самоаналіз, рефлексію, самооцінку творчих можливостей і досягнень, співпрацювати в творчій діяльності, переборювати інерцію педагогічного мислення).

Висновки. Психолого-педагогічна підготовка майбутнього викладача повинна забезпечити формування особистості фахівця, що характеризується професійною компетентністю, потребою у самоосвіті і самовдосконаленні, прагненні до прояву творчості у професії. Завданнями такої підготовки є:

- формування установки на творчий характер педагогічної праці;
- розвиток потреби у педагогічній творчості;
- допомога студентам усвідомити сутність творчого ставлення до обраної професійної діяльності;
- ознайомлення їх з методикою педагогічної оцінки і самооцінки творчих здібностей особистості, методами науково-педагогічного пошуку;
- формування дослідницьких умінь і навичок;
- сприяння розвитку у студентів творчого мислення і творчої уяви.

Подальшого дослідження потребують питання, пов'язані з механізмом формування творчого ставлення до педагогічної діяльності у майбутніх викладачів економіки у процесі їхньої психолого-педагогічної підготовки в університеті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Активность личности, признание, успех / Методические рекомендации / – К. : Знание, 1991. – 25 с.
2. Кан-Калик В.А. Никандров Н.Д. Педагогическое творчество. – М., 1990. – 144 с.
3. Леонтьев А.Н. Избранные психологические произведения : В 2-х т. – Т. II. – М. : Педагогика, 1983. – 320 с.
4. Локарева Т.В. Локарев С.К. Формирование творческого отношения к труду / Педагогическое творчество: теоретические аспекты : Сб. науч. тр. / Редкол. : В.В. Крытко, Г.И. Григоренко, Т.И. Сущенко. – Запорожье, 1994. – 80 с.
5. Семушина Л.Г., Ярошенко Н.Г. Содержание и методы обучения в средних специальных учебных заведениях : Учеб.-метод. пособие. – М. : Высш.шк., 1990. – 192 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Сгадова Валентина Василівна – кандидат педагогічних наук, професор кафедри педагогіки та психології ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана».

Надійшла до друку 20.12.2012 р.